

Kwartalnik „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” powstał i jest wydawany jako forum dla naukowej refleksji, publikacji wyników badań oraz wymiany poglądów i informacji, które dotyczą instytucjonalnej edukacji najmłodszych. To obszar niezwykle wrażliwy i szczególnie istotny dla wykształcenia oraz wychowania społeczeństwa. Warto dążyć do tego, aby przyjmowane w wychowaniu przedszkolnym i edukacji wczesnoszkolnej rozwiązania, powstawały w drodze dyskusji zainteresowanych stron (zwłaszcza nauczycieli i rodziców), ale przede wszystkim na podstawie przemyślanych, wynikających z pogłębionych badań, koncepcji specjalistów. Szczególnie w zakresie pierwszych etapów edukacji nie powinno dochodzić do podejmowania decyzji pochopnych, nieprzygotowanych merytorycznie czy politycznie motywowanych. A najbardziej podatne na pośpiesznie wprowadzane zmiany i manipulacje są podstawy programowe, programy nauczania i podręczniki. Związanym z nimi zagadnieniom poświęcony jest niniejszy 38 numer naszego czasopisma.

„Podstawa programowa wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół” była w ciągu piętnastu lat XXI wieku kilkakrotnie zmieniana. Ostatnie zmiany zostały ogłoszone w Dzienniku Ustaw RP 18 czerwca 2014 roku. Do tego dokumentu nale-

ży dostosować programy nauczania, zatwierdzone przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Zawierają one m.in. dokumenty wyznaczające treści kształcenia, a zatem także podręczniki, które skierowane do ucznia na pierwszym etapie edukacyjnym przybierają najczęściej formę elementarzy. Wobec wprowadzenia w 2014 roku „Naszego elementarza” – obowiązującego podręcznika rządowego, przesyłanego do wszystkich szkół z klasami 1–3 – rozgorzała gorąca ogólnonarodowa dyskusja. Jak parę lat wcześniej pisała badaczka – Iwona Kopaczyńska: „O ile w minionych okresach historycznych istnienie jednej książki do nauki czytania i pisania jako zamkniętego podręcznika, wprowadzającego w arkana sztuki czytania i dostarczającego tekstów do czytania, było uznawane za oczywiste, o tyle dziś wzbudza różne wątpliwości”¹. Wyraz tym wątpliwościom daje autorka jednego z publikowanych w tym numerze kwartalnika artykułów.

Dział „Artykuły i raporty z badań” zawiera siedem tekstów, powstałych w oparciu o literaturę przedmiotu, własną analizę dokumentów oraz badań własnych. Jeden artykuł dotyczy wychowania przedszkolnego, cztery – edukacji wczesnoszkolnej, dwa mają charakter historyczny. Wszystkie opatrzone zostały bibliografią, zbierającą wartościowe i aktualne pozycje, dotyczące omawianej problematyki. Powinna ona posłużyć do samodzielnego pogłębienia istotnych zagadnień, poszerzenia wiedzy oraz wyrobienia sobie własnego zdania w często dyskutowanych w środowisku kwestiach.

Barbara Bilewicz-Kuźnia z Uniwersytetu im. M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie porusza niezwykle istotny dla edukacji najmłodszych temat zabawy, poszukując jego rozwinięcia w podstawie programowej oraz programach nauczania (artykuł pt. „Zabawa i nauczanie przez zabawę w podstawie programowej i wybranych programach wychowania przedszkolnego”). Głęboka analiza podstawy prowadzi do interesujących wniosków interpretacyjnych: pomimo pozornego docenienia tego rodzaju aktywności dziecka, zawiera ona punkty niezupełnie zgadzające się z ustaleniami badaczy – psychologów i pedagogów. W celu przedstawienia odpowiedniej argumentacji autorka podejmuje się trudnego (ze względu na wielość koncepcji) zadania zdefiniowania i syntetycznego opisanego pojęcia zabawy. W tym celu przywołuje założenia takich nurtów filozoficznych jak: behawioryzm i empiryzm, konstruktywizm, natywizm. W ostatniej części swojego tekstu B. Bilewicz-Kuźnia skupia się na zapisach konkretnych programów nauczania, wykorzystywanych w Publicznym Przedszkolu nr 43 w Lublinie. Są to: „Dziecko w swoim żywiole” A. Pawłow-

skiej-Niedbały i D. Kucharskiej (2014), „Nasze przedszkole” M. Kwaśniewskiej i W. Żaby-Żabińskiej (2014) oraz „Kalendarz przedszkolaka” E. Tokarskiej i J. Kopały (2012). Jak podsumowuje badaczka we wnioskach: „W programach mamy wiele dobrych wzorców, ukazujących priorytet zabawy swobodnej nad nauczaniem i przykłady adekwatnego traktowania jej jako środka służącego do osiągnięcia celów edukacyjnych. Spotykamy też przykłady (nad)używania zabawy w celach kształcących, dydaktycznych”. Zadaniem nauczycieli, ułatwionym przez autorkę omawianego artykułu, jest znalezienie „złotego środka” między swobodną zabawą a nauczaniem przez zabawę. Tekst zachęca także do krytycznej lektury propozycji programowych.

Ułatwienie najmłodszym wejścia w ten nowy etap edukacji i kształtowanie w nich umiejętności potrzebnych na dalszych etapach to zasadnicze cele pracy nauczyciela w klasach 1–3. Służyć im powinien między innymi przemyślany, spójny i przede wszystkim motywujący system ewaluacyjny. Temu problemowi poświęcony jest artykuł pt. „Koncepcje oceniania osiągnięć uczniów w świetle analizy wybranych programów edukacji wczesnoszkolnej” Elżbiety Marek z Wyższej Szkoły Administracji w Bielsku-Białej. Kluczowe na pierwszym etapie edukacyjnym i żywo dyskutowane zagadnienie oceniania zostaje każdorazowo uszczegółowione w konkretnych programach, z których autorka wybrała trzynaście, prezentowanych na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji. Poddała je następnie kompetentnej analizie, kierowanej przez przyjęte problemy badawcze: „Jakie są podstawy prawne oceniania opisowego? Jakie funkcje, rodzaje i formy oceniania występują w programach kształcenia zintegrowanego? W których programach proponuje się ocenianie kształtujące? Co jest przedmiotem oceny ucznia, jakie są jej kryteria? Jakie metody, techniki i narzędzia gromadzenia informacji o uczniach proponują autorzy programów nauczania?” Wnioski interpretacyjne są pouczające i ważne zarówno z punktu widzenia dalszych badań naukowych, prac nad konstrukcją programów, jak i dla codziennej praktyki pedagogicznej.

Kolejną propozycją działu „Artykuły i raporty z badań” jest wspomniany na początku tekst Bożeny Pawlak z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie pt. „Podręcznik obiektem i narzędziem manipulacji (na przykładzie podręczników dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym)”. Jak pisze sama autorka: „W artykule podjęta została próba uzasadnienia dwóch zasadniczych tez: podręcznik szkolny stał się obiektem manipulacji (politycznej i medialnej); podręcznik szkolny był i jest narzędziem manipulacji (wychowawczej i dydaktycznej).” Inspiracją do podjęcia tej tematyki stało się wprowadzenie do szkół „Naszego elementarza”. B. Pawlak przypomina dzieje powstania i wprowadzania do użytku tego podręcznika,

referuje dyskusje od początku toczące się wokół rządowego pomysłu i jego realizacji. Zwraca również uwagę na fakt, że od lat prowadzone są badania (posługując się słowami znanej i zasłużonej śląskiej badaczki i dydaktyka, Heleny Synowiec) „nad funkcjami nowo wydawanych serii podręczników, ich strukturą, językiem i tworzywem niewerbalnym, modelami interakcji dydaktycznej (z wykorzystaniem podręczników), a także nad percepcją treści podręczników oraz kryteriami ich wyboru i oceną nauczycieli”. Nigdy dość upominania się, aby wyniki tych badań znajdowały swoje zastosowanie w wydawanych współcześnie elementarzach (także w innych książkach przeznaczonych dla szkół) oraz szerzej – w polityce edukacyjnej państwa.

Kolejnym artykułem, dotyczącym edukacji wczesnoszkolnej jest tekst Katarzyny Szewczuk z Akademii Ignatianum w Krakowie pt. „Edukacja językowa dzieci w młodszym wieku szkolnym w aspekcie stosowanych podręczników”. Autorka czyni na początku rozróżnienie między językiem a mową, a następnie przechodzi do przedstawienia poglądów badaczy na temat pożądanego a rzeczywistego kształtu edukacji językowej w klasach 1–3. Podkreśla priorytetowy charakter analizowanego obszaru edukacyjnego dla dalszego kształcenia najmłodszych uczniów oraz ich funkcjonowania w społeczeństwie. W wybranych podręcznikach poddano analizie pytania, ćwiczenia i polecenia, kierowane do dzieci. To one bowiem na ogół decydują o kształcie szkolnej komunikacji oraz o możliwościach, jakie stwarza się uczniom do rozwijania własnych kompetencji językowych. Wiele w tym zakresie jest jeszcze do zrobienia, na co wskazuje K. Szewczuk, wypunktowując nauczycielskie błędy, równocześnie jednak proponując dobre praktyki i pomysły prowadzenia zajęć w oparciu o najnowsze badania oraz teorie psychologiczne, pedagogiczne, metodyczne.

Artykuł ukraińskiej badaczki Natalii Sejko z Żytomierza „Podręczniki w szkołach polskich na Wołyniu (koniec XVIII – pocz. XIX wieku)” ma charakter historyczny. Wyjaśnia ona znaczenie Komisji Edukacji Narodowej dla placówek edukacyjnych na Wołyniu oraz analizuje programy nauczania. Autorka przedstawia także listę podręczników, wykorzystywanych w badanym okresie w polskich szkołach na wybranym terenie. Przykładowymi placówkami, na podstawie działalności których zostały sformułowane wnioski, były szkoły województwa żytomierskiego i lubarskiego oraz powiatu owruckiego.

Krzysztof Jakubiak przedstawia natomiast rys historyczny związany z początkami polskiej pedagogiki przedszkolnej.

Ostatni tekst w tym dziale jest autorstwa Martynty Szczotki z Akademii Ignatianum w Krakowie pt. „Muzyka instrumentalna i jej wpływ na jakość wytworów plastycznych dzieci 7-letnich”. Autorka zwraca uwagę,

że w wychowaniu współczesnego człowieka szczególnie doniosłą rolę przypisuje się sztuce. Integralne, całościowe rozumienie sztuki i jej wychowawczego oddziaływania pozwala na stwierdzenie, że sztuka ma dziecku wiele do zaoferowania. Uczestniczy w kształtowaniu jego intelektu, wrażliwości, kreatywności, wyobraźni i postawy twórczej, które stanowią niewątpliwie największe skarby każdej jednostki i powinny być pielęgnowane i rozwijane od pierwszych lat jej życia. Do niedawna autorzy, którzy opracowywali programy nauczania, nie brali pod uwagę tych elementów. Zdaniem niektórych naukowców nadal zauważa się tendencję do eliminowania przedmiotów artystycznych z programów szkolnych. Tymczasem badacze mózgu podkreślają, że nic tak nie stymuluje rozwoju mózgu, jak kreatywne zajmowanie się wszelkimi rodzajami sztuki.

Proponowane w tym numerze kwartalnika, krótko przedstawione powyżej artykuły wpisują się w ważne rozmowy o kształcie polskiej edukacji elementarnej. Powinny się one nadal toczyć z udziałem wszystkich zainteresowanych stron: nauczycieli, rodziców, naukowców różnych dziedzin, metodyków, studentów, a nawet uczniów. Mamy nadzieję, że numer naszego pisma poświęcony programom nauczania i podręcznikom stanowi istotny wkład w tę dyskusję. Oby stał się inspiracją do przemyśleń, refleksji pedagogicznych oraz konkretnych działań na rzecz najmłodszych i ich przyszłości! W imieniu redakcji zapraszam do lektury.

Dr hab. Krystyna Zabawa – redaktor tematyczny numeru

Zapraszamy do publikowania na łamach naszego czasopisma oryginalnych artykułów naukowych o charakterze teoretycznym i empirycznym, recenzji najnowszych pozycji wydawniczych oraz sprawozdań z konferencji.

Informujemy również, że kwartalnik „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” znajduje się w wykazie ministerialnym czasopism punktowanych na liście B. Obecnie czasopismo zarejestrowane jest w trzech bazach naukowych: CEJSH, BazHum i Index Copernicus. Od roku 2014 artykułom recenzowanym przypisany jest numer DOI z prefixem: 10.14632.

Wszystkie informacje o naszym czasopiśmie znajdują się na stronie internetowej <http://ectp.ignatianum.edu.pl>

Zapraszamy wszystkich do współpracy.

Jolanta Karbowniczek – redaktor naczelny
Martyna Szczotka – zastępca redaktora naczelnego
oraz cały zespół redakcyjny